

SUN'IY INTELEKT — MAKTAB O'QUVCHISINING YANGI O'QITUVCHISIMI?**Xolmuradova Dildora Dilshod qizi****ShDPI MI 403-guruh talabasi****Telefon: +998 95 374 81 02****Kadirov Akbar Shuxratovich****ShDPI O'qituvchisi**<https://doi.org/10.5281/zenodo.20389400>

Annotatsiya: *Ushbu maqolada sun'iy intellektning (SI) zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rni va maktab o'quvchilariga ta'siri ko'rib chiqiladi. Maqolada SI texnologiyalarining afzalliklari va kamchiliklari tahlil qilinib, ular an'anaviy o'qituvchi o'rnini to'liq bosa olish-olmasligi masalasi muhokama etiladi. Xulosada SI yordamchi vosita sifatida muhimligi ta'kidlanadi.*

Kalit so'zlar: *sun'iy intellekt, ta'lim, maktab, o'qituvchi, raqamlashtirish, ChatGPT, adaptiv o'rganish.*

KIRISH

XXI asr — bu raqamli inqilob asri. Hozirgi kunda sun'iy intellekt texnologiyalari tibbiyot, iqtisodiyot, transport va boshqa sohalarga keng kirib bormoqda. Bundan mustasno emas ta'lim sohasi ham. So'nggi yillarda ChatGPT, Khanmigo, Google Bard va boshqa SI vositalari maktab o'quvchilariga dars tayyorlash, masala yechish va ma'lumot izlashda yordam bera boshladi.

Tabiiy savol tug'iladi: Sun'iy intellekt bir kun kelib o'qituvchini to'liq almashtiradimi? Yoki u faqat yordamchi vosita bo'lib qoladimi? Ushbu maqolada mazkur masala ilmiy nuqtai nazardan tahlil qilinadi.

SUN'IY INTELEKT VA TA'LIM: IMKONIYATLAR

Sun'iy intellekt asosida yaratilgan ta'lim platformalari o'quvchilarga bir qator ulkan imkoniyatlar taqdim etadi:

Shaxsiylashtirilgan ta'lim: SI har bir o'quvchining bilim darajasini tahlil qilib, unga mos mashqlar va vazifalar taklif eta oladi. Masalan, Khan Academy's Khanmigo platformasi har bir o'quvchi uchun alohida o'quv yo'lagi tuzadi.

24/7 mavjudlik: O'qituvchi bilan faqat dars vaqtida muloqot qilish mumkin. SI esa o'quvchiga istalgan vaqt — yarim tunda ham, bayramda ham — savollariga javob beradi.

Xatoliklarni darhol tuzatish: SI tizimlar o'quvchi xatosini shu zahoti ko'rsatib, tushuntirma beradi. Bu an'anaviy sinf sharoitida qiyin.

Til to'sig'ini bartaraf etish: Duet Language, Duolingo kabi ilovalar yordamida o'quvchilar chet tillarini o'z sur'atlari bilan o'rganishlari mumkin.

Dars materiallarini tayyorlashda yordam: O'quvchilar referat, insho va prezentatsiya yaratishda SI yordamidan foydalanishmoqda.

SUN'IY INTELEKTNING CHEKLOVLARI VA XAVFLARI

Biroq SI texnologiyalarining ta'limdagi o'rnini ortiqcha baholash xavfli. Quyidagi kamchiliklar e'tiborga olinishi lozim:

Hissiy aloqa yo'qligi: O'qituvchi shogirdini rag'batlantira oladi, g'amxo'rlik qila oladi, uning ruhiy holatini his qila oladi. SI bunday qilishga qodir emas. Bola uchun o'qituvchining mehr-shafqati — motivatsiyaning eng kuchli manbai.

Tanqidiy tafakkurni susaytirishi: O'quvchi SI ga haddan ortiq tayanib qolsa, mustaqil fikrlash ko'nikmasini yo'qotishi mumkin. Tayyor javobni ko'chirish — bilim emas.

Axborot xavfsizligi va maxfiylik: Bolalar shaxsiy ma'lumotlarini SI tizimlarga kiritishi jiddiy xavf tug'diradi. Ko'plab mamlakatlarda bu masala qonunchilik darajasida tartibga solinmagan.

Raqamli tengsizlik: Qishloq maktablarida internet aloqasi va zamonaviy qurilmalar yo'q. SI faqat shahar bolalariga xizmat qilsa, ta'limdagi tengsizlik yanada chuqurlashadi.

Noto'g'ri ma'lumot tarqatishi: SI tizimlar ba'zan noto'g'ri yoki o'ta soddalashtirilgan ma'lumot berishi mumkin. Bu, ayniqsa, tarix, axloq va ijtimoiy fanlar kabi sohalarda xavfli.

O'QITUVCHI VA SUN'IY INTELLEKT: HAMKORLIK MODELI

Ko'plab ta'lim mutaxassislari SI ni o'qituvchining raqibi emas, balki sherigi deb hisoblaydi. UNESCO ning 2023-yilgi hisobotiga ko'ra, eng samarali ta'lim modeli — bu o'qituvchi va texnologiyaning uyg'un birgalikdagi ishi.

O'qituvchi SI yordamida quyidagilarni amalga oshira oladi:

Darsga tayyorgarlikni tezlashtirish (testlar, topshiriqlar generatsiya qilish);

O'quvchilar bilimni avtomatik tarzda baholash;

Zaif o'quvchilarni aniqlash va ularga ko'proq e'tibor berish;

Ijodiy va muloqotli faoliyatlarga ko'proq vaqt ajratish.

Shunday qilib, SI o'qituvchini bo'shatmaydi — aksincha, unga yanada muhim vazifalarni bajarish uchun vaqt bo'shatib beradi: tarbiyalash, ilhomlantirish, shaxsini shakllantirishda ishtirok etish.

DUNYO TAJRIBASI VA O'ZBEKISTON

Dunyoning yetakchi mamlakatlari ta'limda SI dan keng foydalanmoqda. Finlyandiyada maktablarda sun'iy intellekt asosidagi baholash tizimlari joriy etilgan. Janubiy Koreyada AI teacher assistants (SI-yordamchi o'qituvchilar) sinf xonalarida ishlatilmoqda. Xitoyda 200 milliondan ortiq o'quvchi adaptiv o'rganish platformalaridan foydalanadi.

O'zbekistonda ham bu sohadagi islohotlar boshlanmoqda. 2023-2026-yillardagi "Raqamli O'zbekiston" dasturi doirasida maktablarga zamonaviy texnologiyalar kiritilmoqda. Biroq mamlakat miqyosida barcha maktablarni SI texnologiyalariga o'tkazish uchun kuchli infratuzilma, o'qituvchilarni qayta tayyorlash va pedagogik metodologiyani yangilash zarur.

XULOSA

Sun'iy intellekt maktab ta'limida inqilob qilmoqda — bu shubhasiz haqiqat. Ammo u an'anaviy o'qituvchini to'liq almashtira olmaydi va almashtirmasligi kerak.

Insoniy o'qituvchining o'rni — bilim beruvchidan ko'ra ko'proq: u mentor, tarbiyachi, namuna. Bu sifatlar hech qachon dasturlanmaydi. SI esa o'qituvchini kuchaytiradigan, uning mehnatini qimmatroq qiladigan, ta'limni yanada samarali va shaxsiylashtiradigan vositadir.

Maktab o'quvchisining yangi o'qituvchisi — bu sun'iy intellekt emas. Bu — sun'iy intellekt bilan qurollangan inson o'qituvchi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. UNESCO (2023). Guidance for generative AI in education and research. Paris: UNESCO Publishing.
2. Seldon, A., & Abidoye, O. (2018). The Fourth Education Revolution. University of Buckingham Press.
3. Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi PF-6079-sonli Farmoni. "Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida".

5. Khan, S. (2023). Brave New Words: How AI Will Revolutionize Education. Viking Press.
6. Luckin, R. (2018). Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. UCL IOE Press.